

OBCENÝ KOMENTÁŘ OSN K PRÁVU NA INKLUZIVNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Výbor OSN pro práva osob se zdravotním postižením (dále jen Výbor) vydal dne 2. 9. 2016 obecný komentář k čl. 24 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, který zakotvuje právo na inkluzivní vzdělávání. Obecné komentáře Výborů OSN poskytují autoritativní výklad Úmluv a zároveň tak napomáhají státům k jejich efektivní implementaci.

Výbor zejména zdůrazňuje, že inkluzivní vzdělávání je lidským právem každého - i dětí a dospělých osob se skutečným nebo vnímaným postižením. Zdaleka se přitom neomezuje pouze na základní vzdělávání; jeho principy jsou platné v předškolním, středoškolském i vysokoškolském vzdělávání. Je reakcí na dlouhodobé vyčleňování osob s postižením z většinové společnosti a jeho cílem je odstranit bariéry, které společnost lidem s postižením klade.

Často zaznívá, že inkluzivní vzdělávání je možné pouze do té míry, do které jsou děti s postižením schopny se přizpůsobit současnému hlavnímu vzdělávacímu proudu. Výbor proto zdůrazňuje rozdíl mezi integrací a inkluzí: *"Integrace je proces, při kterém jsou osoby s postižením umístěny do existujících vzdělávacích zařízení, pokud se dotyčný dokáže přizpůsobit standartním požadavkům dané instituce. Inkluze zahrnuje proces **systemové reformy zahrnující změny a úpravy v obsahu, výukových metodách, přístupech, strukturách a strategiích ve vzdělávání za účelem překonání překážek s představou poskytnout všem studentům určité věkové kategorie rovné učení založené na účasti a prostředí, které nejlépe odpovídá jejich požadavkům a přednostem. Umístování studentů s postižením do běžných škol bez doprovodných strukturálních změn, například v organizaci, osnovách a výukových a učebních strategiích, nepředstavuje inkluzi. Integrace navíc automaticky neznamená přechod ze segregace k inkluzi.**"¹*

Inkluzivní vzdělávání je možno chápat na čtyřech úrovních:

- je to **základní právo** všech žáků a studentů, nikoliv jejich rodičů;
- je **principem**, podle kterého je důležité prospívání všech žáků a studentů na základě jejich **individuálních potřeb** a schopností;
- je **způsobem realizace mnoha dalších lidských práv**;
- a v neposlední řadě je výsledkem procesu, v rámci kterého jsou **odstraňovány bariéry** bránící právu na vzdělání, ať již jsou představovány školním prostředím, kulturou nebo požadavky na žáky a studenty.²

---

¹ Výbor OSN pro práva dítěte, Obecný komentář č. 4 k článku 24: právo na inkluzivní vzdělávání, 2. září 2016 (CRPD/C/GC/4), odst. 11.

² Tamtéž, odst. 10.

Pro inkluzivní vzdělávání je tedy důležité především zajištění bezpečného a přátelského školního prostředí a proměna v postupech vyučování, které se zaměří na plnou a efektivní účast všech dětí a na odstraňování bariér, kterým spousta dětí i dospělých čelí.

Výbor v komentáři zdůrazňuje tyto základní aspekty inkluzivního vzdělávání a povinností státu:

- **Celistvý systémový přístup:** ministerstva školství musí zajistit, že všechny **zdroje jsou investovány do prosazování inkluzivního vzdělávání** a do uvádění a zakotvení nezbytných změn v institucionální kultuře, postupech a praxích.
- **Celistvé vzdělávací prostředí: angažované vedení vzdělávacích institucí** je nezbytné k zakotvení kultury, postupů a praxí k dosažení inkluzivního vzdělávání na všech úrovních: třídní výuka a vztahy, sborová zasedání, učitelský dohled, poradní služby a zdravotní péče, školní výlety, rozpočet a vztahy s rodiči studentů s i bez postižení, místní komunitou a širší veřejností.
- **Celistvý přístup k jedinci:** uznání toho, že **každý jedinec má kapacitu se učit** a vysoká očekávání jsou kladena na všechny, včetně studentů s postižením. Inkluzivní vzdělávání nabízí **flexibilní** osnovy, výukové a učební metody přizpůsobené různým přednostem, požadavkům a učebním stylům. Tento přístup předpokládá **poskytnutí podpory, rozumné přizpůsobení** a ranou intervenci tak, aby bylo možné naplnit jejich plný potenciál. Při plánování učebních aktivit je důraz kladen více na **studentovy schopnosti a aspirace než na obsah**. Zavazuje se k **ukončení segregace** ve vzdělávacím prostředí zajištěním inkluzivní výuky v přístupném prostředí s vhodnou podporou. **Vzdělávací systém musí poskytnout vzdělávání zaměřené na osobu dítěte** a ne očekávat, že se student přizpůsobí systému.
- **Podporování učitelů:** všem učitelům a ostatnímu personálu se dostává vzdělávání a školení, která jim předávají hlavní hodnoty a schopnosti k tomu, aby zajistili inkluzivní vzdělávací prostředí, které zahrnuje učitele s postižením. Inkluzivní kultura poskytuje přístupné a podporující prostředí, které podněcuje spolupráci, interakci a řešení problémů.
- **Respekt a cenění si diversity:** Všichni členové výukové komunity jsou přijímáni stejně, s respektem k diverzitě dle, mimo jiné, postižení, rasy, barvy, pohlaví, jazyku, jazykové kultury, náboženství, politického či jiného přesvědčení, národní, etnické, původu či sociálního původu, majetku, narození, věku nebo jiného statusu. Všichni studenti se musí cítit cenění, respektovaní, začlenění a musí jim být nasloucháno. Jsou zavedeny efektivní nástroje k prevenci šikany. Inkluze má individuální přístup ke studentům.
- **Přátelské výukové prostředí:** Inkluzivní výukové prostředí musí vytvořit přístupné prostředí, kde se všichni cítí bezpečně, podporováni, povzbuzováni a schopni vyjádřit se, se silným důrazem na zahrnování studentů při tvorbě pozitivní školní komunity. Uznává

se význam učení se ve skupinách, tvorba pozitivních vztahů, přátelství a pocit přijetí.

- **Efektivní přechody: Studentům s postižením se dostává podpory**, aby se zajistil efektivní přechod z výuky na škole do odborného výcviku či terciálního vzdělávání a následně do práce. Jsou rozvíjeny schopnosti a sebedůvěra studentů a dostává se jim při hodnocení a zkoušení a osvědčení jejich schopností a výsledků vhodného přizpůsobení a rovnosti.
- **Uznávání partnerství:** Sdružení učitelů, studentská sdružení a federace a sdružení na ochranu zájmů osob s postižením, školské rady, sdružení rodičů a učitelů a další školní podpůrné skupiny, jak formální, tak neformální, se vyzývají ke zvýšení svého porozumění a svých znalostí ohledně zdravotního postižení. **Zapojení rodičů/opatrovníků a komunity musí být vnímáno jako přínos se zdroji a silou přispět. Vztah mezi učebním prostředím a širší komunitou musí být uznán jako cesta k inkluzivním společnostem.**
- **Dohled:** Inkluzivní vzdělávání, jako trvalý proces, musí být pravidelně monitorován a hodnocen, aby se zajistilo, že formálně nebo neformálně nedochází k segregaci či integraci. Dohled, dle článku 33, by měl zahrnovat osoby s postižením, včetně dětí a osob s intenzivními podpůrnými požadavky, skrze organizace na ochranu zájmů osob s postižením, stejně jako rodiče a opatrovníky dětí s postižením.³

Velmi důležitým aspektem inkluzivního vzdělávání je **zajištění přístupnosti vzdělávacích institucí a také přiměřených úprav**, které spousta dětí i dospělých v přístupu ke vzdělání vyžaduje. Jejich nezajištění kvalifikuje Výbor OSN pro práva osob s postižením (a také český antidiskriminační zákon) jako diskriminaci na základě zdravotního postižení. Bariéry přitom nejsou pouze fyzické; jsou také informační, komunikační, jsou způsobeny nepřístupnými variantami asistenčních systémů, osnovami, vzdělávacími materiály či výukovými metodami. **Inkluzivní vzdělávání proto zahrnuje proces odstraňování těchto bariér tak, aby vzdělávací instituce ve skutečnosti byly připraveny vzdělávat také děti a dospělé osoby s postižením.**

Zatímco bariéry jsou často společné skupinám osob s postižením, v procesu vzdělávání má každý individuální potřeby, které určují jeho/její vzdělávací potenciál. Za tímto účelem mají děti i dospělé osoby s postižením právo na přiměřené úpravy, kterými se rozumí nezbytné změny v procesu vzdělávání, které vzdělávací instituce může udělat, a které zajistí, že se žák nebo student může efektivně účastnit vzdělávacího procesu. To, které úpravy vzdělávací instituce "může udělat" záleží na kontextu a možnostech dané instituce. Výbor však zdůrazňuje, že zajištění přístupnosti vzdělávání ani přiměřených úprav nesmí pro osoby s postižením znamenat další finanční zátěž.

Proto mají státy povinnost zajistit efektivní plán přechodu ze segregovaného do

---

³ Tamtéž, odst. 12.

inkluzivního vzdělávacího prostředí; a to včetně plánu realokace lidských, materiálních i finančních zdrojů tak, aby odborníci, jejich know-how i asistenční systémy dostupné v odděleném školství přešli do školství inkluzivního. Nezbytným předpokladem je přitom vzdělávání a oceňování všech učitelů a pedagogických pracovníků tak, aby si osvojili práci z flexibilními výukovými metodami i rozmanitým třídním kolektivem, bez které inkluze nelze docílit.

Obecný komentář Výboru OSN pro práva osob s postižením k inkluzivnímu vzdělávání je dostupný zde: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/GC.aspx>

Tisková zpráva Výboru OSN pro práva osob s postižením k inkluzivnímu vzdělávání je dostupná

zde: <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=20437&LangID=E>

Další zdroje:

A/HRC/25/29, para. 4 a UNICEF, *Práva dětí s postižením na vzdělání: Lidskoprávní přístup k inkluzivnímu vzdělávání* (Ženeva, 2012)

Obecný komentář Výboru OSN pro práva osob s postižením č. 2 ke čl. 9: Přístupnost, OSN dok. CRPD/C/GC/2